

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 351:342.56(477)

Л. Д. Романадзе
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського права та процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРИМИРЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ У ДОРАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

Постановка проблеми. Протягом останніх років в Україні триває реформа судоустрою та судочинства, багато уваги з боку законодавця та суспільства приділяється популяризації та становленню альтернативних позасудових мирних методів вирішення спорів, особливо увага юристів, психологів, соціологів, філософів, як науковців так і практиків, прикута до розвитку інституту медіації. Форми, моделі та види медіації, які докладно висвітлюються, здебільшого подаються з огляду на іноземний досвід впровадження, що є цілком обґрунтованим, адже використання чужого досвіду зазвичай є доволі ефективним.

Тим не менш, примирні процедури у різних формах їх втілення були постійно присутні на кожному етапі становлення українського суспільства, тому історико-правовий досвід позасудового вирішення спорів потребує ґрунтового осмислення та уваги як частина національного культурного надбання. У результаті мають бути розроблені теоретико-правові основи для сучасного етапу розвитку альтернативних методів вирішення спорів, насамперед, медіації, якій на даний час приділяється найбільша увага як з боку законодавця так і суспільства.

Стан дослідження. Проблематика становлення примирних процедур та методів вирішення спорів достатньо широко вивчалася українськими та російськими дослідниками, які, привертаючи увагу до тих чи інших аспектів генези медіації та інших примирних процедур, висвітлювали передумови сучасного стану мирного позасудового вирішення спорів в Україні, зокрема, Т.Шинкар, І. Ясиновський, Т.Подковенко, Д.Давиденко, А.Мордовцев, О.Спектор. Водночас, наявним дослідженням бракує висвітлення ролі примирних процедур у становленні суспільства та обґрунтування витоків таких процедур та формування їх осмислення у свідомості українського нації.

Саме тому **метою статті** є подальша теоретична розробка історико-правового досвіду становлення примирних процедур на території сучасної України у дорадянський період.

Виклад основного матеріалу. Становлення будь-яких правових інститутів обумовлюється впливом багатьох факторів, адже «розвиток права (а відповідно і його основного елемента – правового інституту) обумовлюється, з одного боку, вільною людською діяльністю, а з іншого, – сукупністю історичних умов, серед яких доводиться діяти особистості» [1, с. 88-89]. М. Хаустова [2] зауважує, що самотність національної правової системи України обумовили певні історичні обставини:

1. Зв'язок з Руською Правдою.

2. Вплив польсько-литовського періоду, зокрема, дослідниця відмічає, що середньовічна українська правова система характеризується змаганням східної та західної традиції права: спочатку на підґрунті звичаєвого права Київської Русі перевагу мала східна традиція, однак у період створення Статутів Великого князівства Литовського на перший план виходить західна традиція.

3. Дія Магдебурзького права на території України (XIII–XVIII ст.).

4. Правова система України – Гетьманщина (Війська Запорізького) XVI–XVIII ст

5. Перебування українських земель протягом XIX–XX ст. у складі різних державних утворень (Російська імперія, Австро-Угорщина, Польща, Чехословаччина та ін.), завдяки чому українська правова система відчуває вплив різних правових традицій і різних правових систем.

6. Понад 70 років історії Радянської України

Відзначимо, що на даний час розвиток національної правової системи визначається євроінтеграційним вектором та запозиченням іноземного досвіду регулювання правовідносин, що, серед іншого проявляється із реформування судової системи, імплементації нових механізмів вирішення спорів тощо.

Аналіз еволюції примирних процедур для нашого дослідження видається безумовно важливим, адже обґрунтування доцільності будь-яких нововведень неможливе без розуміння історичних особливостей та чинників впливу на формування як менталітету суспільства, так і традицій правового регулювання та правозастосування.

Історико-правова реальність – це об'єкт історичної та юридичної науки, що виник у результаті звернення сучасних дослідників до різних подій, процесів та інститутів у національній соціально-правовій та державній сфері, пов'язаних із особливостями загальної та правової культури конкретного народу, структурними та змістовними метаморфозами правової системи, еволюції її компонентів [3].

Доволі визнаним є триступеневий підхід с. Сміт та Дж. Мартінез [4] до розробки системи вирішення спорів:

1) Історичний аналіз системи вирішення спорів для розуміння її еволюції, функціонування та чинників впливу;

2) Вироблення рекомендацій щодо найкращого порядку створення (перетворення) системи вирішення спорів;

3) створення (перетворення) системи вирішення спорів.

Саме тому для грамотного впровадження альтернативних методів вирішення спорів необхідно дослідити генезу примирних процедур, форм та методів вирішення конфліктів та спорів на території України. Тим не менш, незважаючи на те, що історичний огляд не є основною метою нашого дослідження, ми не можемо обмежити його виключно аналізом становлення механізмів вирішення спорів виключно в межах історії української держави, адже, як ми зазначали вище, перебування території України під впливом різних держав впродовж століть справляло відповідний вплив на формування правової системи та менталітету суспільства, по-друге, ми не можемо вивчати національний досвід «без загально цивілізаційного та правокультурного континіуму, не використовуючи евристичні можливості порівняльно-правового методу» [3]. Більше того, медіація та інші примирні процедури в Україні запроваджуються з урахування та основи іноземного досвіду, тому вивчення історико-правових особливостей становлення медіації за кордоном також становить науковий та практичний інтерес.

Існує позиція, що примирні процедури та умови мирових угод стали основою виникнення права, зокрема, Е. Аннерс стверджував, що «на основі вирішення нескінченної безлічі конфліктних ситуацій самого різного характеру виникла ціла система правових норм. Від покоління до покоління вона продовжувала вдосконалюватися у традиційній для тих часів усній формі та, в кінці кінців, почала оформлюватися у письмовому виді, а потім, напевно, закріплюватися у формі законодавства» [5].

Погроза відплатою. Д. Давиденко справедливо зазначає, що в основі сучасних примирних механізмів лежать ідеї, сформовані у людському суспільстві ще в первісний період [6], а звичаєва норма про відплату за нанесену шкоду чи образу

у якості захисного регулятивного механізму сформувалася ще на тому етапі розвитку людської цивілізації. Виходячи з теорії еволюції та принципу природного відбору, можна припустити, що першим способом вирішення спорів, який свідомо чи несвідомо використовувала людина, було силове протистояння.

Уникати силового протистояння, піклуватися за своє життя та добробут свого роду і племені також було природним бажанням людини, саме тому з'являлися важелі забезпечення миру, утримання від насильства. Звичай кровної помсти першочергово виступав основним способом підтримки миру між людьми [7], адже саме він утримував від нанесення шкоди, особистої чи матеріальної, здійснення злочинів. Погроза кровної помсти виступала мотивом утримання від протиправних дій, при цьому усвідомлення того, що силове протистояння призводить здебільшого до ескалації конфлікту, поступового знищення ворогуючих сторін сприяло вже формуванню традицій застосування процедур примирення у тому чи іншому виді як механізмів самозахисту та саморегуляції. Кровна помста, за результатами численних досліджень, до її витіснення державним правосуддям, залишалася одним з багатьох варіантів вирішення конфлікту, поряд з переговорами, компенсації шкоди та примиренням.

Рівна відплата. Важливим етапом еволюції людського суспільства дослідниками історії права визнається принцип таліону – принцип рівної відплати за шкоду, що витікає із ідеї взаємності як основи людського спілкування. Водночас, застосування цього принципу обтяжувалося необхідністю визначення у кожному окремому спорі розміру такої «рівної відплати», що і стало предметом переговорів [6].

Цілком погоджуємося із Д. Давиденко, що здатність людей домовлятися, як вирішити конфлікт, зіграла вирішальну роль у формуванні людського суспільства та людського способу існування. Виникнення примирення як способу вирішення кримінальних конфліктів саме в найдавніші часи, коли слабка та недооформлена держава не могла проникати та регулювати всі сфери суспільних відносин, свідчить про природне його походження [8].

Переговори про компенсацію та примирення стали наступним кроком еволюції суспільства, розвитку ідеї взаємності, що у разі заподіяння шкоди можливо домовитися про компенсацію. Для сприяння відмови чи обмеження сфери застосування кровної помсти різними суспільствами вироблялися спеціальні обряди примирення, купні мирові угоди тощо.

Дуже влучним є твердження Д. Давиденка, що «здатність людей домовлятися про те, як вирішити конфлікт, зіграла вирішальну роль у форму-

ванні людського суспільства та людського способу буття. Вміння домовлятися і стало умовою виживання людини, становлення його свідомості та виділило її із світу живої природи».

Формування інституту примирювачів. Необхідністю до залучення третьої нейтральної сторони для вирішення конфліктів було бажання вижити (окремих людей чи групи, первісних племен), а застосування методів примирення з боку жерців чи вождів, які зупиняли вбивства та насилля, що загрожували їх племені у західній юридичній антропології називається переходом від двоїчних до троїчних процедур в системі правового регулювання [3]. Примирювачами зазвичай виступали старійшини, вожді, жерці, які поновлювали мирні відносини та поновлювали справедливість на основі свого авторитету та особистісних якостей. У багатьох суспільствах посередник – примірювач виступав сакральною фігурою та користувався у суспільстві особливим авторитетом [6].

Правосуддя. На певному етапі історії общинного устрою виникла ідея правосуддя, орієнтованого на встановлення справедливості, при цьому головною метою архаїчного правосуддя було саме примирення сторін, адже «суд чи суддя не намагається встановити максимально можливу компенсацію шкоди чи болісне покарання для винного, а прагне перш за все до задоволення потерпілого таким чином, щоб він знову зміг встановити добрі відносини з винним» [9].

Проведене узагальнення генези механізмів вирішення конфліктів у первісному суспільстві свідчить, що ідея примирення та застосування примирних процедур сформувалася ще на тому етапі формування людської цивілізації, тому ми можемо припустити, що примирення є притаманним людській натурі, менталітету та суспільству, а завдання сучасного суспільства полягає в удосконаленні механізмів примирних процедур для конструктивного вирішення конфліктів та підтримання притаманній людині культури мирного вирішення конфліктів.

Людство, ще на етапі первісного строю, шукало співвідношення трьох основних форм вирішення конфліктів та спорів: насильницької (з позицій сили), судової (з позицій права) та примирної (з позицій інтересів), і далі ми спрямуємо увагу нашого дослідження на формуванні примирних процедур серед слов'янських народів, щоб прослідкувати формування культури та традицій вирішення спорів українською нацією.

Перші згадки про застосування примирних процедур при вирішенні спорів та конфліктів у слов'янських народів відносяться до VI ст. н.е., коли в регулюванні суспільних відносин з'являється нове начало, яке проявилось у розумінні необхідності встановлювати перемир'я, а у подальшому процедура урегулювання спорів та кон-

фліктів із застосуванням примирних процедур стала джерелом давнього обряду слов'ян – «побратимства» та перетворилася на один із способів обмеження кровної помсти [8].

У Давній Русі широко використовувалися мирові угоди – «полюбовні казки», згідно яких одна із сторін за взаємною згодою брала на себе зобов'язання виконати певні умови (сплатити борг, винагородити іншу за сторону за заподіяння образи, не заподіювати образ у майбутньому тощо) [10].

Примирні процедури, передбачені Руською Правдою, зводяться до:

– механізму, який передбачав, що потерпілий чи його родичі могли обирати між помстою чи відмовою від помсти, отриманням платежу за заподіяну шкоду (тобто, і елементи кровної помсти, і принципу талону);

– наявності медіаторів – судей, які брали участь при визначенні «головнічства» (компенсації шкоди родичам загиблого)

Псковська судна грамота прямо передбачала можливість примирення сторін – за умови прощення з боку потерпілого винний звільнявся від покарання [11].

В XI ст. ідея примирення знайшла своє втілення у «Слові про закон та благодать» київського митрополита Іларіона при обґрунтуванні ролі князя у примиренні своїх підданих як головного посередника виникаючих конфліктів [12]. Згодом таку ідею підтримав автор «Повести временных лет» монах Нестор, засуджуючи князівські міжусобиці, що послаблювали Русь перед зовнішнім ворогом, послідовно відстоював важливість примирення політичної еліти того часу як способу збереження державності. Також доречно згадати, що Нестор описував роль старійшин, які виконували не тільки роль суддів, але й примірювачів.

Дослідники історії держави та права одноставно висловлюють думку, що суспільне правосуддя, у тому числі залучення суддів-посередників передувало державному судочинству [5; 13; 14].

Достатньо характерним видається твердження, що політична роздробленість Давньої Русі, тобто, послаблення великокнязівської влади (а саме князь вважався головним посередником у правових конфліктах та спорах), призвела до розвитку примирних процедур при вирішенні правових конфліктів [13]. Така парадигма залишилася сталою і для подальших етапів розвитку суспільства, адже при неможливості держави забезпечити ефективний та справедливий суд, сторони спору шукають інші методи вирішення спорів.

Для предмету та мети нашого дослідження важливим є аналіз такого виду вирішення спорів як мировий ряд, який застосовувався у Новгородській Республіці в XI-XV ст. Мировий ряд був окремою процедурою вирішення спорів, яка відрізнялася від третейського суду, переговорів

та посередництва. Мирова угода, укладена в результаті мирового ряду, мало обов'язкову силу та не могло бути переглянутим у судовому порядку [15]. Історичні документи свідчать, що ця процедура застосовувалася як правило серед купців та була важливою складовою національної культури мирного урегулювання спорів. Водночас, така процедура не була прообразом саме медіації, адже «рядці» (треті особи, які залучалися до процедури) не були нейтральними посередниками, їх функція полягала у тому, щоб домовитися між собою про умови вирішення спору.

Інститут мирової угоди також був закріплений у Статуті Великого князівства Литовського 1588 р., що слугувало подальшому укріпленню такої форми вирішення спорів.

У 1775 р. Указом Катерини Великої було засновано совісний суд для розгляду цивільних справ в порядку примирної процедури. Цей суд не вирішував справ без згоди сторін: він лише переконував їх до завершення справи по совісті [16].

Найбільш широкого поширення в Росії примирні процедури набули саме серед селян, зокрема, процедури вирішення конфліктів у волосному суді й у неофіційних судах (суді старійшин, суді сусідів, громади: братньому суді) ґрунтувалися саме на посередництві та примиренні. О.Брижинській наводив такий приклад здійснення общинного правосуддя періоду XIX-початку XX ст.: «Старійшини вирішують земельну суперечку між двома селянами. У результаті ухвалене рішення: «А – прав, Б – не прав. Тому А одержить дві третини, а Б – одну третину земельної ділянки». Молодий адвокат, завданням якого було розібратися в общинному правосудді, зауважує: «Якщо А прав, то він повинен одержати всю землю, а якщо ні, то він взагалі не може одержати цю землю. Як можна приймати таке рішення як ваше?». Старійшина йому пояснює, що: «Земля – це тільки земля, а їм жити в одному селі до кінця свого життя» [17]. У цьому прикладі ми можемо побачити демонстрацію важливості збереження дружніх відносин, що є однією із складових цінностей та цілей інституту примирення.

У XIX столітті до цивільного процесуального законодавства Російської імперії були внесені зміни щодо звуження сфери застосування примирних процедур, зокрема, примирення не застосовувалося в апеляційній інстанції; між сторонами: не схильними до мирової угоди; у справах, які не можуть бути припинені миром; у справах, що вимагають швидкого вирішення [18].

Також характерним для того періоду було запозичене із французької правової традиції правило обов'язку судді щодо примирення сторін, водночас, неприпустимим вважалося примушення сторін до мирової угоди, оскільки примус суперечлив добровільному характеру примирливих процедур і компрометував інститут мирової угоди.

Окремо у нашому дослідженні ми хотіли б висвітлити особливості функціонування комерційних судів Російської імперії, тим паче, перший комерційний (торговий) суд було створено на початку XIX ст. в місті Одеса за ініціативи герцога Рішельє у рамках перетворення міста на крупний торговельно-економічний центр. Комерційні суди були орієнтовані на проведення примирних процедур між учасниками торговельного обороту, адже процес відбувався у формі примирного розгляду із переважним застосуванням норм звичаєвого права, тим не менш, організація та діяльність комерційних судів суворо регламентувалася процесуальним законодавством та виступала предметом ведення держави в особі Сенату [19].

У той же період часу торговельні спори із застосуванням примирних процедур розглядалися і за участю третейських судів, історія створення яких сягає 12 ст., водночас історичні документи свідчать про низьку ефективність та велику кількість нарікань на їх діяльність у сфері комерційного правосуддя (у тому числі, через недотримання третейськими суддями принципу неупередженості та нейтральності) [20].

Іншою доволі затребуваною формою вирішення комерційних спорів тогочасної Російської імперії була медіація – приватна (із використанням приватної особи – посередника (медіатора), який діяв у відповідності до норм звичаєвого права; та державно-судова – згідно параграфу 200 глави 5 Статуту судочинства торгового, коли сторони торговельного спору, що перебував на розгляді комерційного суду, із його складу обирали медіатора [21]

Висновки. Аналіз дорадянського періоду становлення механізмів вирішення спорів свідчить, що примирні процедури на території сучасної України здавна були притаманними суспільству та втілюватися у різні форми, які відповідали потребам часу, суб'єктному складу учасників спору та суті спору. При цьому важливим є те, що генеза становлення примирних процедур достатньо чітко прослідковується як щодо публічних, міждержавних спорів, так і щодо приватних. Необхідно також звернути увагу на те, що умови мирових угод за дотримання певних умов визнавалися правом. На території сучасної України існували різні інститути примирення – совісні, мирові, третейські, волосні, комерційні суди, посередницькі комісії, а держава і право заохочували примирні процедури.

Література

1. Трубецкой Е. Н. Энциклопедия права. с. Пб.: Лань, 1998. 589 с.
2. Хаустова М.Г. Правова система України: особливості становлення та сутнісні риси. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2011. № 21. С. 65-75
3. Мордовцев А.Ю. Медиация в истории российской государственности: юрико-конфликтоло-

гический аспект. История государства и права. 2013. № 24. С. 29–35.

4. Stephanie Smith & Janet Martinez, An Analytic Framework for Dispute System Design, 14 HARV. NEGOT. L. REV. 123, 124 (2009).

5. Аннерс Э. История европейского права М., 1994. С. 814.

6. Давыденко Д.Л. С чего начинался мир: урегулирование споров в первобытном обществе. Третейский Суд, 2012. № 1. С. 166–175.

7. Исаев М.А. Лекции по истории русского права и государства. Вып. 1 Лекции I-V. М., 1996. С. 706

8. Рубинштейн Е.А. Нормативное регулирование института прекращения уголовных дел в связи с примирением сторон. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ставрополь. 2004. С. 120

9. Подгурецкий О. Очерк социологии права. М., 1974. С. 103.

10. Скоробогатый П. Мировые сделки в волостном суде: Июль // Юридический вестник: Июль. Издание Московского Юридического Общества. М.: Тип. А.И. Мамонтова и Ко, 1881, № 7. С. 418–433.

11. Российское законодательство X-XX веков: в 9 т./ Под общей редакцией О.И. Чистякова. М., 1984–1994. Т. 1.

12. Молдован А.М. «Слово о законе и благодати» Илариона. Киев. 1984. С. 124.

13. Вицын А.И. Третейский суд по русскому праву: Историко-догматическое рассуждение. М., 1856.

14. Дювернуа Н.Л. Источники права и суд в Древней Руси: опыты по истории русского гражданского права. СПб., 2004. С. 376.

15. Давыденко Д.Л. Примирительные процедуры в российской правовой культуре: мировой ряд – особый способ урегулирования споров в Новгородской республике в XI-XV вв. Третейский суд, 2011, № 3, С. 157–169.

16. Давыденко Д.Л. Традиции примирительных процедур в России // Третейский суд. 2003. № 1. С. 113–119.

17. Давыденко Д.Л. Традиции примирительных процедур в России // Третейский суд. 2003. № 1. С. 113–119.

18. Кузьмина М.Н., Петрова И.В. Альтернативные формы разрешения правовых конфликтов. Невиномысск, 2000. С. 154.

19. Шершеневич Г.Ф. Курс торгового права. Т. 4: Торговый процесс. Конкурсный процесс. М., 2003. С. 40-91.

20. Яковлев В.Ф., Семигин Г.Ю. Экономическое (коммерческое) правосудие в России в 4 т., Т. 1. Зарождение и развитие коммерческого правосудия (XI–XIX вв.). М., 2004. С. 10.

21. Лисицын В.В. Коммерческие суды Российской империи – центры медиации и права при разрешении торговых споров. 200 років господарського судочинства в Україні, 2009. С. 169-181.

Анотація

Романадзе Л. Д. Становлення інституту примирення на території сучасної України у дорадянський період. – Стаття.

Протягом останніх років в Україні триває реформа судоустрою та судочинства, багато уваги з боку законодавця та суспільства приділяється популяризації та становленню альтернативних позасудових мирних методів вирішення спорів, особливо увага юристів, психологів, соціологів, філософів, як науковців так і практиків, прикута до розвитку інституту медіації. Форми, моделі та види медіації, які докладно висвітлюються, здебільшого подаються з огляду на іноземний

досвід впровадження, що є цілком обґрунтованим, адже використання чужого досвіду зазвичай є доволі ефективним.

Тим не менш, примирні процедури у різних формах їх втілення були постійно присутні на кожному етапі становлення українського суспільства, тому історико-правовий досвід позасудового вирішення спорів потребує ґрунтовного осмислення та уваги як частина національного культурного надбання. У результаті мають бути розроблені теоретико-правові основи для сучасного етапу розвитку альтернативних методів вирішення спорів, насамперед, медіації, якій на даний час приділяється найбільша увага як з боку законодавця так і суспільства.

Проведене узагальнення генези механізмів вирішення конфліктів у первісному суспільстві свідчить, що ідея примирення та застосування примирних процедур сформувалася ще на тому етапі формування людської цивілізації, тому ми можемо припустити, що примирення є притаманним людській натурі, менталітету та суспільству, а завдання сучасного суспільства полягає в удосконаленні механізмів примирних процедур для конструктивного вирішення конфліктів та підтримання притаманній людині культури мирного вирішення конфліктів.

Людство, ще на етапі первісного строю, шукало співвідношення трьох основних форм вирішення конфліктів та спорів: насильницької (з позицій сили), судової (з позицій права) та примирної (з позицій інтересів), тому ми спрямували увагу на формуванні примирних процедур серед слов'янських народів, щоб прослідкувати формування культури та традицій вирішення спорів українською нацією.

Аналіз дорадянського періоду становлення механізмів вирішення спорів свідчить, що примирні процедури на території сучасної України здавна були притаманними суспільству та втілюватися у різні форми, які відповідали потребам часу, суб'єктному складу учасників спору та суті спору. При цьому важливим є те, що генеза становлення примирних процедур достатньо чітко прослідковується як щодо публічних, міждержавних спорів, так і щодо приватних. Необхідно також звернути увагу на те, що умови мирових угод за дотримання певних умов визнавалися правом. На території сучасної України існували різні інститути примирення – совісні, мирові, третейські, волосні, комерційні суди, посередницькі комісії, а держава і право заохочували примирні процедури.

Ключові слова: примирення, примирні процедури, медіація, історія судоустрою.

Summary

Romanadze L. D. Genesis of the institute of conciliation on the territory of modern Ukraine in the pre-Soviet period. – Article.

In recent years, Ukraine has been reforming the judiciary, and much attention has been paid by the legislature and society to the promotion and development of alternative out-of-court peaceful methods of dispute resolution, especially by lawyers, psychologists, sociologists, philosophers, and scholars. The forms, models and types of mediation that are covered in detail are mostly presented in the light of foreign implementation experience, which is quite reasonable, as the use of someone else's experience is usually quite effective.

Nevertheless, conciliation procedures in various forms of their implementation have been constantly present at every stage of formation of Ukrainian society, so the historical and legal experience of out-of-court dispute

resolution needs thorough consideration and attention as part of the national cultural heritage. As a result, the theoretical and legal basis for the current stage of development of alternative methods of dispute resolution should be developed, first of all, mediation, which is currently given the most attention by both the legislator and society.

The generalization of the genesis of conflict resolution mechanisms in primitive society shows that the idea of reconciliation and the application of conciliation procedures was formed at the stage of formation of human civilization, so we can assume that reconciliation is inherent in human nature, mentality and society, and the task of modern society is to improve conciliation mechanisms for constructive conflict resolution and the maintenance of a culture of peaceful conflict resolution.

Mankind, even at the stage of the primitive system, sought the relationship of three main forms of conflict and dispute resolution: violent (from the standpoint of force), judicial (from the standpoint of law) and conciliation (from the standpoint of interests), and we have fo-

cused our research on conciliation among the Slavic peoples to trace the formation of the culture and traditions of dispute resolution by the Ukrainian nation.

Analysis of the pre-Soviet period of dispute settlement mechanisms shows that conciliation procedures in modern Ukraine have long been inherent in society and embodied in various forms that meet the needs of the time, the subjective composition of the parties to the dispute and the substance of the dispute.

At the same time, it is important that the genesis of the formation of conciliation procedures is quite clearly traced both in public, interstate and private disputes. It should also be noted that the terms of amicable agreements, subject to certain conditions, were recognized as law. On the territory of modern Ukraine there were various institutions of reconciliation – conscientious, amicable, arbitration, volost, commercial courts, mediation commissions, and the state and law encouraged conciliation procedures.

Key words: conciliation, conciliation procedures, mediation, history of the judiciary.